

Resandefolket och svensk minoritetspolitik

1990-talets paradigmskifte

LUDVIG WIKLANDER *Uppsala universitet*

De många teorier som har framförts i Sverige under 1900-talet om resandefolkets ursprung har uppmärksammats i flera verk de senaste 20 åren. Forskningen har dock inte beaktat att riksdagens erkännande av nationella minoriteter år 1999 innebar ett nytt paradigmskifte i majoritetssamhällets syn på gruppen. Denna artikel ämnar belysa den statliga minoritetsutredningens behandling av frågan om resandefolkets omtvistade etnicitet och diskutera detta i relation till hur utredningen nådde fram till sin definition av en nationell minoritet.

Vilka är resandefolket eller "tattarna"?¹ Frågan sysselsatte många akademiker och beslutsfattare under 1900-talet. Under århundradet förändrades synen på resandefolket upprepade gånger: första halvan av 1900-talet karakteriseras av ett rasbiologiskt paradigm där resandefolket betraktades som en degenererad blandras mellan svenskar och romer. Under 1940- och 1950-talen utmanades och ersattes denna syn av tidens nya sociologiskt inriktade forskning. I det nya paradigm som då etablerades sågs de resande som en socioekonomisk grupp bestående av "svenskar", vilka endast utövade vissa föraktade yrken i det äldre bondesamhället. Århundradet skulle dock sluta med att de resande återigen sågs som en

Artikeln har granskats av två externa lektörer enligt modellen *double blind peer review*.

1. Den nedsättande termen "tattare" – att likställa med "blatte" – kommer användas i så liten utsträckning som möjligt. I vissa sammanhang blir dock ordet resande missvisande då det refererar till någon form av självidentifikation medan "tattare" har en vidare betydelse och kan även syfta på "trasproletärer", kriminella och vagabonder i största allmänhet. Inte heller begreppet resande är helt okontroversiellt då även andra namn används av gruppen såsom romani, romano och resanderomer. Min bedömning är dock att resande är det minst kontroversiella ordet, som dessutom har blivit det vanliga att använda.

Fil. mag Ludvig Wiklander, f. 1989, tog sin masterexamen på Historiska institutionen vid Uppsala universitet år 2013. Han har även inom ramen för regeringens "vitbok" (Ds 2014:8) skrivit om det invandringsförbud som var i kraft mot romer i Sverige under åren 1914–1954.

romsk grupp, fastän denna gång inom ramen för en officiell svensk minoritetspolitik. Under hela denna tidsperiod försökte akademiker och statliga utredningar bestämma gruppens "etniska status" – deras relation till romerna och om de överhuvudtaget var att betrakta som en folkgrupp – genom olika objektiva kriterier såsom språk, genealogi och även "rasdrag". Liten vikt lades vid att analysera gruppens egen identifikation.

Övergången mellan det rasbiologiska och det socioekonomiska paradigmet har uppmärksammats i tidigare forskning, men har först relativt nyligen fått en grundlig genomgång i en avhandling av den norska historikern Anne Minken.² Tidsperioden i hennes avhandling slutar dock vid 1970, då hon menar att Heymowskis avhandling – det socioekonomiska paradigmet främsta forskare – är det sista verk som publicerats där de resandes ursprung varit det centrala.³

Enligt min mening förbiser Minken att Heymowski och den socioekonomiska teorin inte längre har en paradigmatiske ställning – åtminstone inte i Sverige. Under 1900-talets avslutande år försvann abrupt den socioekonomiska teorin, utan att någon fattade en penna till dess försvar. Frågan om de resandes etniska status hade vid den tidpunkten åter blivit aktuell i samband med de statliga utredningar och underlag som kom att ligga till grund för den svenska riksdagens erkännande av nationella minoriteter år 1999. I detta beslut blev alltså de resande återigen kategoriserade som en romsk grupp, något som sedan blivit det vanliga på 2000-talet.⁴ Detta senaste skifte – om det är att beteckna som ett paradigmskifte eller ej kommer jag återkomma till – har inte uppmärksammats av forskningen och är ämnet för denna artikel.⁵ Ambitionen är således att utsträcka Minkens analysmodell till tiden efter 1970.

2. För tidigare verk se Bo Hazell, *Resandefolket – från tattare till traveller* (Stockholm 2002 och 2011); Gunborg Lindholm, *Vägarnas folk – de resande och deras livsvärld* (Göteborg 1995); Birgitta Svensson, *Bortom all ära och redlighet – tattarnas spel med rättvisan* (Kristianstad 1993); Gunnar Broberg & Mattias Tydén, *Oönskade i folkhemmet – rashygien och sterilisering i Sverige* (Stockholm 1990).

3. Anne Minken, *Tatere i Norden för 1850 – Sosio-ökonomiske og etniske fortolkningsmodeller* (Tromsø 2009) s. 17.

4. För typiska uttryck av när resande likställs med romer se: Statens kulturråd, *De nationella minoriteterna och kulturlivet* (Trelleborg 2001) s. 24; Karl-Axel Jansson & Ingemar Schmid, *Ett bortjagat folk* (Stockholm 2006) s. 41, 45; Arbetsmarknadsdepartementet, *Den mörka och okända historien – vitbok om övergrepp och kränkningar av romer under 1900-talet*, departementsserien (Ds) 2014:8. Min bedömning är även att denna teori har varit dominerande i media.

5. Hazell har visserligen beskrivit de resandes reaktioner på beslutet, men har inte analyserat själva beslutet i sig. Hazell (2011).

Den primära frågeställning som artikeln ämnar besvara är följande: på vilken grundval förkastades Heymowski och efterkrigstidens socioekonomiskt inriktade teorier och varför skedde detta? Analysen av de skiftande teorierna om resandefolkets etnicitet kommer även ha funktionen av en *case study* till en mer övergripande skildring av hur synen på vad som definierar en folkgrupp har förändrats i Sverige under 1900-talet, samt mer specifikt vilka föreställningar om etnicitet som var förhärskande inom det statliga utredningsväsendet på 1990-talet – en tid och plats där fundamenten för dagens svenska minoritetspolitik utarbetades. För att kunna besvara frågan kommer artikeln analysera två statliga utredningar och det underlag för regeringens proposition som låg till grund för riksdagsbeslutet 1999 att erkänna nationella minoriteter.⁶ Hur dessa utredningar definierade etnicitet kommer att utgöra en central del av analysen.⁷

Texten kommer emellertid att inledas med en kortare diskussion om två centrala begrepp för analysen: paradigm och etnicitet. Sedan följer en längre historiografisk analys av 1900-talets akademiska debatt om resandefolket/"tattarna". Detta kommer att följas av en granskning av hur processen med att formulera en minoritetspolitik utvecklades på 1990-talet, med avseende på resandefolket. Detta leder slutligen in på den övergripande frågan om innebörden av och grundantagandena för den definition av en etnisk minoritet som minoritetsutredningen till slut antog.

Vad är och vad är inte ett paradigm?

Begreppet paradigm härstammar från fysikern Thomas S. Kuhns (1922–1996) vetenskapshistoriska verk *The structure of scientific revolutions* (1962). Grundtesen hos Kuhn är att subjektiva kunskapspsykologiska orsaker till stor del bestämmer vetenskapens utveckling – inte objektiva kunskapslogiska skäl som tidigare var den rådande uppfattningen. Kuhn delade upp vetenskaplig utveckling i tre olika stadier: för-paradigmatisk,

6. SOU 1997/1998:192 och SOU 1997/1998:193, *Steg mot en minoritetspolitik – Europarådets konvention för skydd av nationella minoriteter*. Regeringens proposition 1998/1999:143 *Nationella minoriteter i Sverige*.

7. Utredningarna använder begreppet "nationell minoritet", vilket i detta sammanhang i praktiken får samma betydelse som begreppet "etnisk minoritet". Se t.ex. Athanasia Spiliopoulou Åkermark, *Justifications of Minority Protection in International Law* (Uppsala 1997) s. 91–92.

normalvetenskap och vetenskaplig kris/extraordinär vetenskap. För-paradigmatiska stadium karakteriseras av att ett antal teorier konkurrerar om tolkningsföreträdet, men utan att någon enighet uppnås. Kuhn anger den tidiga antikens vetenskap som exempel. Normalvetenskap uppstår då en teori har konkurrerat ut alla andra – teorin har då uppnått positionen av ett *paradigm*. Utöver kriteriet att ha en ohotad position definieras ett paradigm av Kuhn som en uppsättning av (oskrivna) regler som föreskriver vilka metoder och forskningsproblem som är legitima inom ett forskningsfält. Enligt Kuhn är normalvetenskapen vanligen mycket effektiv på att lösa begränsade forskningsproblem, eftersom den inte behöver tackla de grundläggande frågorna – dessa erbjuder paradigmet redan svar på. En vetenskaplig kris uppstår då ett paradigms anomalier – observationer vilka motsäger paradigmets grundläggande teser – anses vara för graverande samtidigt som några forskare, oftast yngre, träder fram och presenterar en ny teori. Då inträder en period av *extraordinär vetenskap*, vilken karakteriseras av ett fritt meningsutbyte om en vetenskaps grundläggande beståndsdelar tills att den nya teorin konkurrerar ut den gamla och därmed uppnår paradigmatiske status. Cirkeln är då fullbordad och normalvetenskapen kan återupptas.⁸

Det som är viktigt att hålla i minnet rörande Kuhns tes är att den utformades för vissa specifika vetenskapshistoriska förlopp inom naturvetenskapen före år 1910. Kuhn själv var skeptisk till att applicera teorin på samhällsvetenskap. Han ansåg att teorierna inom samhällsvetenskapen befann sig på ett för-paradigmatiskt stadium, då normaltillståndet var att flera olika teorier samexisterade. Marxism kan till exempel enligt denna tolkning inte anses vara ett paradigm. De teorier om resandefolket som enligt denna artikel har haft paradigmatiske positioner skiljer sig emellertid från marxism och liknande teoribildningar genom att de under långa tidsperioder dominerat utan att ifrågasättas. Det är dock fortfarande möjligt att finna flera avvikande omständigheter vilka skiljer denna artikels studerade fall från Kuhns idealmodell. Trots detta anser jag att några av Kuhns iakttagelser, såsom att forskning bedrivs efter *en* uppsättning på förhand givna antaganden och att vetenskapen inte nödvändigtvis förändras till följd av en ackumulerande mängd em-

8. Thomas S. Kuhn, *The structure of scientific revolutions* (Chicago 1962) s. 10–13, 52–53, 68, 79–82, 162–163; Konrad Marc-Wogau, *Filosofin genom tiderna – filosofiska strömningar efter 1950: texter i urval* (Stockholm 1983) s. 12–13, 18–20.

piriska observationer och slutsatser, har en sådan tydlig likhet med mitt historiska förlopp att det motiverar bruket av begreppet paradigm.⁹

Utvecklingen av teoribildningen kring etnicitet

Vår intuitiva uppfattning om etnicitet, att en etnisk grupp utgörs av stabila gemensamma objektiva kännetecken såsom språk, kultur och historia, är till stor del i motsatsställning till dagens forskning om etnicitet, vilken generellt tar utgångspunkt i ett relationellt och konstruktivistiskt perspektiv.¹⁰ En av de viktigaste teoretikerna för utvecklandet av detta paradigm har varit den norska antropologen Fredrik Barth.¹¹ Hans inledningskapitel till antologin *Ethnic groups and boundaries – the social organization of cultural difference* var ett av de första försöken att beskriva etnicitet som resultatet av subjektiva gränsdragningsmekanismer mellan sociala grupper – i stället för ett resultat av objektiva kulturgemenskaper.¹² Den intuitiva uppfattningen om betydelsen av språk, historia och kultur kan härledas till Johann Gottfried Herders (1744–1803) och den senare 1800-tals nationalismens tankar om betydelsen av ett ”folk” för individen och samhället. Ett folk definierades av Herder som ett kollektiv med en gemensam historia, vilka hade levt under samma påverkan från miljö och geografi och därför utvecklat en enhetlig och stabil *nationalkaraktär*. Nationalkaraktären utgjordes av en gemensam kultur, där den viktigaste beståndsdelarna var språket.¹³

Detta var fram till 1960-talet även den rådande synen inom den akademiska världen. Vid denna tid inleddes dock ett paradigmskifte inom den antropologiska vetenskapen. Studier hade då börjat finna att

9. Kuhn (1962) s. 159–162. För användning av paradigmbegreppet i samhällsvetenskap och humaniora se t.ex. Sören Kjörup, *Människovetenskaperna – problem och traditioner i humanioras vetenskapsteori* (Roskilde 2008) s. 93–106; Nelson Polsby, ”Social science and scientific change: a note on Thomas S. Kuhn’s contribution”, *Annual review of political science* 1:1 (1998) s. 199.

10. Rogers Brubaker, ”Ethnicity, race and nation”, *Annual review of sociology*, 35 (2009) s. 21–42, s. 28; Cora Govers & Hans Vermeluen, *The anthropology of ethnicity – Beyond ethnic groups and boundaries* (Amsterdam 1996) s. 12.

11. Richard Jenkins, *Rethinking ethnicity* (London 1997) s. 2; Andreas Wimmer, ”How (not) to think about ethnicity in immigrant societies: a boundary making perspective”, Working paper no. 44 (Oxford 2007) s. 8–9.

12. Fredrik Barth, *Ethnic groups and boundaries – The social organization of cultural difference* (Oslo 1969); Thomas Hylland Eriksen, *Etnicitet och nationalism* (London 1993) s. 51–53.

13. Frederick M. Barnard, *Herder on nationality, humanity and history* (Montréal 2003) s. 5, 11–12; Jan Penrose & Joe May, ”Herders concept of nation and its relevance to contemporary ethnic nationalism”, *Canadian Review of Studies in Nationalism* XVIII:1–2 (1991), s. 165–178, s. 165, 168–170; Wimmer (2007) s. 3–4.

i vissa situationer överensstämde inte de objektiva kriterierna med hur samhället uppfattade skillnaderna mellan olika etniska grupper – den objektiva och subjektiva definitionen sammanföll inte.¹⁴ I sin bok från 1969 sammanställde Barth ett antal sådana studier samt skisserade en teoretisk förklaring till resultaten. Enligt Barth bestod kontinuiteten hos en etnisk grupp av den sociala gränsdragning vilken gruppen, som kollektiv, och det omgivande samhället upprätthöll gentemot varandra. Vad för kultur eller vilka människor som denna gränsdragning ringade in kunde förändras. Barth menade därför att det var gränsdragningsmekanismerna som antropologerna skulle studera – inte själva kulturen det drogs en gräns kring.¹⁵

I fallet med resandefolket skulle denna teoretiska omsvängning få konsekvensen att det inte är genealogiskt ursprung, språkets karaktär eller gruppens kulturella drag som ska avgöra gruppens position. Det avgörande blir i stället gruppens gränsdragningsmekanismer, vilka är relationella – det vill säga: de (kan) förändras i relation till situationen.¹⁶ I praktiken blir detta till en analys av hur en grupp människor uppfattar sig själva och uppfattas av det omgivande samhället. I en sådan analys får självidentifikation en viktig roll därför att, som socialantropologen Richard Jenkins påpekar, om inte någon form av självidentifikation föreligger blir det meningslöst att prata om en särskild etnisk grupp.¹⁷

Relevansen för denna artikel att lyfta fram ett relationellt perspektiv på etnicitet ligger i att resandefolket utgör en anomali för ett "herderi-

14. Antropologen Thomas Hylland Eriksen lyfter fram Michael Moermans fältarbete från 1965 som en viktig sådan studie. Moerman menade att folkgruppen Lue i norra Thailand inte objektivt gick att urskilja från det omgivande samhället, men att de tydligt uppfattade sig själva – och uppfattades av omgivningen – som en egen etnisk grupp. Eriksen (1993) s. 20–22, 46–49.

15. Barth (1969); Eriksen (1993) s. 51–53.

16. Barth kommenterade faktiskt vid två tillfällen resandefolket i Norge. Första gången 1955, innan hans teori om etnicitet hade formulerats, och andra gången 1971. I artikeln från 1955 behandlades de resande som en socioekonomisk grupp, utan att begreppet etnicitet diskuterades. I artikeln från 1971 menade däremot Barth att industrisamhället hade upplöst gruppens gränsdragningsmekanismer. Detta kan tolkas som att Barth ansåg att gruppen hade varit en etnisk grupp, men inte var det längre. Ett eventuellt romskt påbrå utreds överhuvudtaget inte. Fredrik Barth, "The social organization of a pariahgroup in Norway", *Norge: tidskrift för folkelivsgranskning* 5 (1955), s. 125–145, s. 125–128; Fredrik Barth, "Minoritetsproblem från socialantropologisk synpunkt" i David Schwarz (red.), *Identitet och minoritet – teori och politik i dagens Sverige* (Uppsala 1971) s. 59–78, s. 69–70.

17. Jenkins påpekar dock också att en uppdelning mellan "self-ascription" och "ascription by others" ontologiskt är felaktig, då en människas identitet formas utifrån ett dialektiskt förhållande mellan dessa två faktorer. Jenkins (1997) s. 55–59.

anskt” paradig. Artikelns ambition är att visa hur minoritetsutredningarna implicit arbetade efter ett herderianskt paradig, vilket stötte på svårigheter när resandefolket skulle inkorporeras. Detta eftersom gruppens identifikation och kultur på 1990-talet inte sammanföll enligt mönstret som ett herderianskt paradig skulle förutsätta.¹⁸ Vilken kategoribox resandegruppen skulle placeras i var emellertid inte en stöttesten endast på 1990-talet, utan kan ses som en kontinuerlig fråga för hela 1900-talets svenska ”minoritetspolitik”. Avsnittet som nu följer kommer därför att skildra hur frågan om resandefolkets etniska status behandlades under det förra århundradet.

Första halvan av 1900-talet: rasbiologi som utgångspunkt

Det rasbiologiska paradigets främsta verk är skrivet av Allan Etzler (1902–1980) – en historiker som kom i kontakt med många resande under sin långa anställningsperiod på Långholmens fängelse. Hans avhandling från 1944 utgör än i dag det främsta empiriska arbetet om romers och resandes tidiga historia i Sverige. Det var till exempel Etzler som fastställde att romer kommit till Sverige för första gången år 1512. Trots hans rasbiologiska utgångspunkter bestod hans empiri i praktiken av omfattande studier av historiska källor. Etzler framlade dock sällan andra förklaringar till gruppens uppkomst och utveckling än det romska blodets negativa egenskaper.¹⁹

Den gemensamma nämnaren för de akademiker som i denna artikel placeras i det rasbiologiska paradigmet är just att de ansåg att nedärvda egenskaper från en ursprunglig romsk invandring – alternativt andra rashygieniska argument – kunde förklara ”tattarnas” beteende.²⁰ Det var dock i realiteten oftare de socioekonomiskt lagda forskarna som framförde analyser baserade på rasbiologiska undersökningar och resonemang än tvärtom. Detta berodde på rasbiologins misslyckande att

18. Angående gruppens heterogena identifikation, se t.ex. Bennie Åkerfeldt, *Buron kallar oss tattare* (Fritsla 2008) s. 109–115.

19. Allan Etzler, *Zigenarna och deras avkomlingar i Sverige* (Stockholm 1944) s. 5, 41, 44.

20. De akademiker som kan knytas till detta paradig är överläroren Manne Ohlander (1894–1981), rasbiologerna Herman Lundborg (1868–1943), Bertil Lundman (1899–1993) samt paradigmet första företrädare, sekelskiftets ”zigenarexpert”, finländaren Arthur Thesleff (1871–1920). Även fattigvårdsassistenten Sture Skogsberg, vilken var aktiv i debatten, kan knytas till detta paradig även om han inte var akademiker i strikt mening. Se Sture Skogsberg, ”Två tattarefamiljer” [del I], *Svensk socialvårds tidning*, 23:12 (1944) s. 236–239; Sture Skogsberg, ”Två tattarefamiljer” [del II], *Svensk socialvårds tidning*, 24:1 (1945) s. 8–10.

producera några sammanhängande resultat om de resandes ursprung eller karaktärsdrag – något som de socioekonomiska forskarna gärna lyfte fram.²¹

I sin avhandling använde Etzler framför allt tre typer av källmaterial: skrivelser (oftast klagomål) till statsmakten, förordningar från statsmakten och till sist rättsprotokoll. Urvalet av källor förklarar delvis hur han genomgående kunde konstruera en negativ bild av gruppen. Etzlers grundläggande perspektiv, att den etniskt svenska befolkningen var en synnerligen trovärdig källa i konflikter med etnisk laddning, ter sig främmande i vår tidsålder. Begrunda exempelvis Etzlers tolkning av det numera omtalade plakatet från 1637, vilket bland annat stipulerade att alla romska män som inte genast lämnade landet skulle hängas: "Den [lagen] präglas av en hårdhet, som bär vittnesbörd om svår framfart från zigenarnas sida".²² Etzler tillhörde emellertid inte tidsperiodens främsta hetsare mot "tattarna" – han var exempelvis emot tvångssterilisering – men hans avhandling är trots allt belysande för hur stämningarna kunde se ut mot gruppen under första hälften av 1900-talet.²³

Hetsen mot resande, "tattare" och romer under denna tidsperiod har tidigare behandlats av ett antal forskare och författare som Gunnar Broberg, Mattias Tydén, Ida Ohlsson Al Fakir, Bo Hazell, Gunborg Lindholm, Norma Montesino, Jan Selling, regeringens "vitbok" och nu senast i år i en gedigen avhandling från Lund av Martin Ericsson.²⁴ Det är därför inte min avsikt att återberätta detta händelseförlopp ännu en gång. Några av de diskussioner som fördes i media på 1940-talet kan dock vara relevanta att lyfta fram, eftersom de visar hur det paradigm som styrde synen på "tattargruppen" fick konsekvenser utöver det akademiska.

Ett genomgående tema bland tidningsartiklar under tidigt 1940-tal

21. Se t.ex. Sven Andersson, "Tattarnas antal och levnadsförhållanden", *Sociala meddelanden* 5 (1945) s. 377–393; Olof Gjerdmann, *Tattarna och deras språk* (Uppsala 1946) s. 10–11; Bertil Pffannenstill, "Tattarna – en sociologisk grupp och ett socialt problem, del I", *Statsvetenskaplig tidskrift* 51:3 (1948) s. 226–250, s. 226–228.

22. Etzler (1944) s. 63.

23. Se intervju av Etzler av signaturen SD, "Obekant hur många tattare det finns", *Karlstads-tidningen* (Kt) 15/7 1942.

24. Broberg & Tydén (1990); Ds 2014:8; Martin Ericsson, *Exkludering, assimilering eller utrotning? Tattarfrågan i svensk politik 1880–1955* (Lund 2015); Ida Ohlsson Al Fakir, *Svenska kyrkans förhållande till romer och resande ca 1900–1950* (Uppsala 2013); Hazell (2011); Lindholm (1995); Norma Montesino, *Zigenarfrågan – Intervention och romantik* (Lund 2002); Jan Selling, *Svensk antiziganism – Fördomens kontinuitet och förändringens förutsättningar* (Limhamn 2013).

är uppfattningen att "tattarfrågan" behövde lösas.²⁵ Vad exakt lösningen skulle bestå av konkretiserades sällan, men de gånger det gjordes rörde det sig oftast om steriliseringar och tvångsomhändertagande av barn – till och med införandet av ett reservat med utvandringsförbud nämndes i debatten.²⁶ För att dessa, eller andra interventioner, skulle kunna realiseras krävdes dock en fungerande definition av en "tattare" – vem skulle man annars i praktiken internera, tvångsomhänderta eller sterilisera?²⁷ Att reda ut om gruppen verkligen var en "ras" blev därför också relevant, eftersom sterilisering inte skulle lösa "tattarfrågan" om gruppen reproducerades av strukturella socioekonomiska orsaker. Att finna en definition av en "tattare" blev därför en av huvuduppgifterna för den "tattarinventering", samt en till denna åtföljande rasbiologisk undersökning, som socialstyrelsen genomförde åren 1943–1944.²⁸ Dessa utredningar misslyckades dock med att finna en definition och efter detta försvann frågan från den politiska och mediala dagordningen.²⁹

Att "tattarfrågan" kulminerade under första hälften av 1940-talet kan således ses som ett resultat av tidens rasbiologiska strömningar tillsammans med rasbiologins inneboende svaghet som vetenskap. Ironiskt nog ledde det ihärdiga letandet efter en rasdefinition av en "tattare" endast till större förvirring, vilket i slutänden banade vägen för det rasbiologiska paradigmet undergång.

Det socioekonomiska paradigmet uppkomst

I efterhand har det socioekonomiska paradigmet dedikerats till sociologen Adam Heymowski (1926–1986) – paradigmet främsta företrädare under hela efterkrigstiden. Det var dock, till synes paradoxalt, chefen för rasbiologiska institutet Gunnar Dahlberg (1893–1956)³⁰ som var dess

25. Lindholm (1995) s. 65–72.

26. Angående diskussioner kring införandet av reservat, eller "en mildare form av koncentrationsläger", se exempelvis följande artikel (utan artikelförfattare) "Socialstyrelsen och tattarna", *Engelholms tidning* 19/6 1942.

27. Denna tolkning, att socialstyrelsen behövde finna en fungerande definition för att kunna verkställa en speciallagstiftning, delas även av Martin Ericsson, se Ericsson (2015), s. 194.

28. Andersson (1945).

29. Hetsen levde dock kvar på andra platser i samhället, vilket utbrottet av de så kallade Jönköpingskravallerna mot "tattare" 1948 visar. Se Martin Ericsson, "Ut med er tattare, vi ska döda er", i Sofia Holmlund & Annika Sandén (red.) *Usla, elända och arma – Samhällets utsatta under 700 år* (Stockholm 2013) s. 321–337.

30. Dahlberg ersatte 1935 den tidigare chefen Herman Lundborg (1868–1943), som i praktiken blev avsatt av den socialdemokratiska regeringen.

egentliga upphovsman. Det var Dahlberg som 1944 genomförde den rasbiologiska undersökning som fann att en "tattare" inte kunde avskiljas på rasbiologiska grunder från den svenska befolkningen. Detta var ett resultat som kom att skaka det rasbiologiska paradigmet i dess grundvalar.³¹ Det är dock diskutabelt om denna slutsats av Dahlberg kan anses ha utgått ifrån endast denna undersökning. Redan flera år tidigare hade han i flera tidningsartiklar argumenterat för att "tattarna" inte bestod av den påstådda rasblandningen mellan svenskar och romer, utan att de i stället troligen var ett "avgränsat isolat" sprungen ur den svenska befolkningen.³² Det är därför tvivelaktigt om Dahlbergs slutsats kan ses som en vetenskaplig progression i Popperiansk anda. Den förefaller ha mer gemensamt med ett – i vetenskapligt perspektiv – irrationellt paradigmskifte i Kuhns mening.

Dahlbergs slutsats kompletterades på 1940- och 1950-talen av flera forskare som Olof Gjerdmán (1883–1965, lingvist), Bertil Pfanenstill (1909–1995, sociologiska undersökningar) och slutligen Adam Heymowski (1926–1995, genealogiska undersökningar).³³ År 1955 presenterade Heymowski sin licentiatavhandling (vilken utökades till en avhandling 1969) där Dahlbergs och andra akademikers hypoteser om de resande som en socioekonomisk grupp blev till en sammanhållen teori. Heymowski – vars handledare var den inflytelserika sociologen Torgny "T:son" Segerstedt (1908–1999) – rekonstruerade resandegruppen till en form av landsbygdsproletärer, vilka på grund av sin yrkesutövning blivit utstötta ur den rigida bondegemenskapen och då bildat ett "socialt isolat". Den tidigare så viktiga frågan i det rasbiologiska paradigmet, "hur urskilja en tattare från en svensk?", sågs nu som irrelevant, eftersom en "tattare" i grunden var "svensk". Heymowski förnekade förvisso inte ett visst romskt inslag, men menade att det han främst funnit var en överrepresentation av yrken som bondesamhället ansåg stigmatiserande, som till exempel hästkastring och skarprättare.³⁴ Denna tes skulle komma

31. Gunnar Dahlberg, "Anthropometry of tattare, a special group of vagabond", *Uppsala Läkareförenings förhandlingar* (nya följdén), 50 (1945) s. 69–79 s. 78–79.

32. Se t.ex. Gunnar Dahlberg, "Tattarna inga zigenaravkomlingar", *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning* (GHT) 2/2 1942.

33. Gjerdmán (Uppsala 1946); Adam Heymowski, *Om "tattare" och "resande"* (Uppsala 1955); Pfanenstill (1948).

34. Det borde här nämnas att Minken i sin avhandling, baserad på omfattande arkivstudier, hävdar att det romska inslaget bland de personer som i Skandinavien på 1600- och 1700-talen fick epitetet "tattare" eller "zigenare" var avsevärt större än vad Heymowski

att förvanskas under efterkrigstiden. Skribenter som exempelvis den socialdemokratiska redaktören Evert Kumm (1912–1988) beskrev gruppen som ”avfallsprodukter direkt ur det svenska folket” – ett språkbruk som Heymowski aldrig använde.³⁵

Den socioekonomiska teorin skulle komma att uppnå en paradigmatiskt ställning i Sverige under efterkrigstiden. Ett belägg av många för detta är boken *Det mångkulturella Sverige* från 1989 där de båda etnologerna Gunborg Lindholm och Ingvar Svanberg anslöt sig till Heymowskis tes och drog följande slutsats om de resandes koppling till romer: ”Forskningen avvisar alltså numera alla kopplingar till zigenare”.³⁶

Paradigmskiftet i perspektiv

Varför ersattes ett rasbiologiskt paradigm av ett socioekonomiskt? Ett svar som ligger nära till hands är att rasteorier försvann från akademien efter Nazitysklands undergång. Detta stämmer väl överens – nästan för väl – kronologiskt eftersom paradigmskiftet inleddes 1944, då Nazitysklands öde i praktiken var beseplat. Att den akademiska rasbiologin försvann från historien förklarar att de resande slutade att betraktas som en degenererad rasblandning mellan svenskar och romer. Det förklarar dock inte varför de resande slutade att betraktas som en folkgrupp och varför de inte kunde ha ett ursprung som romer.

Den norska historikern Anne Minkens avhandling är, som nämnts, den första rent historiografiska analysen av debatten mellan det rasbiologiska och det socioekonomiska paradigmet.³⁷ Hon menar att Heymowskis slutsats om resandefolket som ett ”socialt isolat” var en konsekvens av att forskningen om folkgrupper vid denna tid befann sig i ett teoretiskt vakuum. Rasteorier gick inte längre att tillämpa, men en modern forskning om etnicitet hade ännu inte uppkommit – detta skedde först på 1970-talet. Att en etnisk grupp kunde ha sitt upphov i

---

föreställde sig. Minken menar att det därför är rimligt att se denna grupp – och då rimligen i förlängningen dagens resande – som en del av 1400-talets romska migration till Västeuropa. Minken (2009) s. 377. Jfr Heymowski (1955) s. 2, 103–104.

35. Evert Kumm, *Zigenare och vanliga svenskar – fakta om en s.k. raskonflikt* (Örebro 1965) s. 26.

36. Gunborg Lindholm och Ingvar Svanberg, ”Tattare”, i Harald Runbom och Ingvar Svanberg (red.) *Det mångkulturella Sverige – en handbok om etniska grupper och minoriteter* (Stockholm 1989) s. 416–421, s. 417. Se även Ingvar Svanberg & Mattias Tydén, ”Vart tog tatterna vägen”, *Ordfront magasin* 20:4 (Stockholm 1994) s. 2–5.

37. Minken studerar även den liknande situationen i Norge och Danmark.

socioekonomiska faktorer och betraktas som en social grupp föresvä-
vade inte Heymowski, vilket själva titeln på hans avhandling antyder:
*Swedish "travellers" and their ancestry – a social isolate or an ethnic mino-
rity?* Minken hävdar därför att Heymowski i grund och botten hade en
"primordial" syn på etnicitet, i meningen att en folkgrupps uppkomst
måste ha mer mytiska drag än socioekonomiska. Hon menar vidare att
Heymowski verkade i ett paradigm där etnicitet sågs som något givet
från födseln, medan modern etnicitetsforskning har en mindre statisk
syn där etnicitet snarare ses som en social identitet.³⁸

Jag instämmer till fullo med denna analys av Heymowskis teoretiska
tänkande. Dock skulle jag vilja komplettera analysen, med stöd av den
engelska historikern David Mayalls bok *Gypsy identities 1500–2000 –
From Egipcians and Moon-men to the Ethnic Romany*, genom att lyfta fram
det konkreta samhälleliga, och inte enbart teoretiska, sammanhang som
Heymowski verkade i. Mayalls bok innehåller en analys av hur det eng-
elska majoritetssamhället på 1900-talet har skiftat i sina tolkningar av
gruppen "romany"³⁹ – en utveckling som förefaller ha många likheter
med den svenska. Mayall driver tesen att genombrottet för välfärds-
samhället innebar ett trendbrott i synen på gruppen. För första gången
i historien skulle samhället faktiskt ha varit intresserat av att inkludera
gruppen i stället för att stänga den ute. Följden av detta ska ha blivit
att tolkningarna av gruppen under efterkrigstiden i England konstru-
erades, förmodat undermedvetet, efter vad för assimilerande effekter
en viss tolkning möjliggjorde. På 1950- och 1960-talen, under assimi-
lationspolitikens högvarv, innebar tolkningen av Romanys ursprung som
väsentligen engelskt att dörren öppnades för gruppen att uppgå i majo-
ritetssamhället, vilket också ansågs vara den mest lämpliga lösningen.⁴⁰

Dahlberg, "zigenarexperten" Carl-Herman Tillhagen och framför
allt Heymowski skulle kunna representera denna fas i en svensk kon-
text. Heymowskis teori passade väl in i 1950-talets assimilatöriska, men
samtidigt relativt progressiva samhällsklimat. När de resande placera-
des inom den svenska befolkningen reducerades risken för drakoniska
rasbiologiskt motiverade åtgärder som massteriliseringar eller systema-

38. Jenkins (1997) s. 55–59; Minken (2009) s. 199–201.

39. Också kända under namnen "travellers", "romanichals" och "gypsies".

40. David Mayall, *Gypsy identities 1500–2000 – From Egipcians and Moon-men to the
Ethnic Romany* (London 2004) s. 188–189.

tiska tvångsomhändertaganden av gruppens barn. Samtidigt dämpades hetsten när gruppen inte längre uppfattades som väsensskild från det svenska samhället.

Att det var politiskt gynnsamt för gruppen att konstrueras som en del av majoritetsbefolkningen kan ha påverkat Heymowski i högre grad än andra då han, som polsk jude, troligen hade mycket erfarenhet av rasföljelser och vad det kunde innebära att vara *Den Andre*. Ett engagemang mot de fientliga yttringarna mot resandegruppen löper också som en röd tråd genom Heymowskis arbeten. Till exempel var han den första akademikern att använda benämningen "resandefolket" och att sätta citationstecken kring ordet "tattare". Att Heymowski livet ut avhöll sig från att kalla de resande för en etnisk grupp – trots att han i en artikel från 1976 erkände att "de bar alla sådana kännetecken" förknippade med minoritetsfrågor – tyder enligt min mening på att också det politiska klimatet kan ha varit betydelsefullt för utformningen av hans teori.⁴¹

Paradigmskiftet 1999 – återigen romer

Minken hävdar att Heymowskis avhandling är det sista betydande verk som publicerats om de resandes ursprung och därför slutar hennes studie år 1970.⁴² Enligt min mening förbiser hon att den svenska minoritetspolitik som infördes 1999 avfärdade Heymowskis teori och därmed hela det socioekonomiska paradigmet. Att Minken i sin avhandling inte uppfattat den förändring som skett i Sverige beror antagligen på att denna inte följdes av någon debatt – en intressant skillnad jämfört med paradigmskiftet 50 år tidigare. Etzler försökte då förgäves försvara sin tes i ett replikskifte med tidens nya "zigenarexpert" Carl-Herman Tillhagen.⁴³ Någoting liknande en debatt om beslutet 1999 uppstod först runt tio år senare och endast bland resande själva. De resande vilka inte identifierar sig som romer lyckades då att få med följande skrivning till den

41. Artikeln skrevs dessutom i syftet att motverka diskriminering av resande i svenska fängelser. Se Roger Johansson, "Varför stämplas vi fortfarande som tattare?", *Invandrare och minoriteter* 3:3–4 (1976) s. 56–59 s. 58–59.

42. Minken (2009) s. 17.

43. Allan Etzler, "Om tattarnas härstamning", *Sociala Meddelanden* 1 (1957) s. 11–18; Carl-Herman Tillhagen, "Varifrån härstamma tattarna?", *Sociala meddelanden* 5 (1956) s. 287–299; Carl-Herman Tillhagen, "Dr Etzlers tatarhärstamningsteori", *Sociala Meddelanden* 1 (1957) s. 18–20. Ett sista desperat försök att försvara en rasbiologisk tolkning gjordes dessutom 1970 av Bertil Lundman i en recension av Heymowskis avhandling, se *Svenska landsmål och svenskt folkli*, 93 (1970) s. 122–124.

statliga utredning om romer som publicerades 2010: "Härutöver finns även de resande/resandefolket som invandrade till Sverige på 1500-talet (ibid). Med resande avses dels resande som definierar sig som romer, dels resande som *inte* identifierar sig med minoriteten romer." (min kursiv)⁴⁴

Upphovet till den minoritetsstatus som riksdagen 1999 gav fem minoritetsgrupper – samer, judar, sverigefinnar, tornedalingar och romer – var en ny ramkonvention från Europarådet om skyddandet av minoritetsspråk, vilken blev öppen för ratifikation år 1995. Den dåvarande socialdemokratiska regeringen beslöt i samband med detta att tillsätta en statlig utredning som skulle ge förslag på hur/om Sverige behövde anpassa sin lagstiftning för att leva upp till den nya konventionen. Denna språkutredning fick ett år senare tilläggsdirektivet att även ge förslag på hur historiska minoriteter kunde skyddas i lagstiftningen, i enlighet med en ny ramkonvention om nationella minoriteter från Europarådet. Det är av relevans för denna uppsats syfte att notera att utredningen om nationella minoriteter således endast var en förlängning av minoritetsspråkutredningen – i den interna korrespondensen refererades vanligen utredningen om nationella minoriteter som "sektion två" av minoritetsspråkskommittén.⁴⁵

En av de första åtgärderna som minoritetsspråkutredningen vidtog var att beställa en rapport om romani chibs ställning i Sverige. Rapporten skrevs av två forskare i tvåspråkighet utan tidigare erfarenheter i romani chib: Kenneth Hyltenstam och Kari Fraurud. Enligt uppdraget skulle de inte genomföra några nya empiriska studier, utan undersökningen skulle baseras på tidigare litteratur.⁴⁶ Hyltenstams och Frauruds analys utgick därför från samma bedömning av "svensk romani"⁴⁷ som tidigare analyser gjort under 1900-talet. Denna bedömning var att svensk romani hade ett ordförråd sprunget ur romani chib, men en svensk grammatik.

Gjerdmans och Heymowskis slutsats av detta förhållande var att de resande ursprungligen varit svenskar som umgåtts i samma miljöer som romer och då lånat ord ur deras språk för att skapa ett "hemligt språk".

44. SOU 2010:55 *Romers rätt – en strategi för romer i Sverige* s. 81.

45. Dessutom med den gemensamma beteckningen Jo 1995:03.

46. V:1 "A protokoll – kallelser till sammanträdanden", Kommittéarkiv YK 4781, Riksarkivet (RA), dnr 57.

47. Hyltenstams och Frauruds benämning på de resandes språk, vilket i dag är den officiella beteckningen.

Något som skulle haft praktiska fördelar i deras yrkesutövning.⁴⁸ Hyltenstam och Fraurud gjorde en annan analys, vilken alltså inte byggde på annan empiri utan på andra teoretiska utgångspunkter. I ett utkast till språkrapporten – som dock aldrig publicerades – menade de att svensk romani förvisso kunde karakteriseras som ett ”hemligt språk”, men att detta i sådana fall skulle haft etniskt identifikatoriska och historiska orsaker (förföljelser) och inte instrumentella (handelspråk). I samma utkast resonerade även Hyltenstam och Fraurud – utifrån de holländska lingvisterna Peter Bakker och Hein Van Der Voort – kring andra möjligheter till hur språket kunde ha uppkommit, alla med den gemensamma nämnaren att de resande ursprungligen skulle ha varit romer.⁴⁹ Frågan som Hyltenstam och Fraurud ställde var således hur en grupp romer hade tagit till sig en svensk grammatik, i motsats till Gjerdman som frågade hur en grupp svenskar hade tagit till sig en vokabulär från romani chib. Frågornas utformning besvarade således redan på förhand frågan om de resandes ursprung.

Att Hyltenstam och Fraurud inte framställde sin analys som en förändring av paradigmatisk natur förklarar troligen varför deras slutsatser inkorporerades utan större diskussion i minoritetsspråksutredningen.⁵⁰ Det sker dock en tilltagande osäkerhet hos Hyltenstam och Fraurud redan efter det första utkastet. I nästa utkast tillades flera meningar som lyfte fram att de resandes ursprung var både komplext och kontroversiellt. I slutänden bad man till och med utredningen att stryka hela avsnittet om uppkomsten av svensk romani, eftersom man ansåg resonemangen vara för ”spekulativa”.⁵¹ Utredningen gjorde detta, men behöll utgångspunkten att de resande var romer som endast tillägnat sig det svenska språkets grammatik.⁵²

Följden blev även att de statliga utredarna satte ett frågetecken kring om de resande överhuvudtaget kunde anses existera som etnisk grupp.⁵³ Minoritetsspråksutredningen kom därför fram den till synes märkliga

48. Gjerdman (1946) s. 30–31, 42–43; Adam Heymowski, *The Swedish 'travellers' and their ancestry – a social isolate or an ethnic minority?* (Uppsala 1969) s. 112.

49. V:3 ”E – inkomna handlingar (1)”, YK 4781, RA, dnr 112 (3), s. 17–18.

50. V:1 ”A protokoll – kallelser till sammanträddanden”, RA, dnr 116, dnr 150.

51. V:4 ”E – inkomna handlingar (2)”, RA, dnr 140 (3). V:5 ”E – Inkomna handlingar”, RA, dnr 265 (3).

52. SOU 1997/1998:192, s. 434.

53. V: 2 ”B 2 – utkast till betänkande”, YK 4781, RA; utkast till SOU 1997/1998:192, s. 24–26.

slutsatsen att svensk romani erkändes som en romsk varietet⁵⁴ utan att erkänna resandefolket. Något förvånande nämns sedan inte de resande en enda gång i den efterföljande utredningen om nationella minoriteter. När de två utredningarna presenterar sina förslag i januari 1998 är därför den rimligaste slutsatsen att de resande inte var tänkta att bli erkända som en nationell minoritet – inte ens som en del av den romska minoriteten.

Riksdagens erkännande

När regeringen i juni 1999 lade fram sin proposition om nationella minoriteter och minoritetsspråk var dock plötsligt de resande tydligt inkluderade i den romska gruppen. Vad hade föranlett denna förändring?

Flera omständigheter hade förändrats under de 18 månader som förlöpt mellan publiceringen av de offentliga utredningarna till regeringens proposition. Under denna tidsperiod erkände Norge – i anslutning till Europarådets ramkonvention – nationella minoriteter. Där blev "taterne"/"romanifolket"/"de reisende", det svenska resandefolkets motsvarighet i Norge, erkända som en nationell minoritet utan kopplingar till den romska gruppen.⁵⁵ Resandefolket i Sverige fick dessutom alltmer uppmärksamhet i radio och TV, främst genom journalisten och författaren Bo Hazells program.

Den övervägande orsaken var emellertid de resandes egna begynnande organisering. Visserligen hade det tidigare funnits en förening för de resande i Sverige, men denna låg i träda vid tiden för de statliga utredningarna. Våren 1997 återskapade dock Birger Rosengren denna förening under samma namn: Föreningen Resandefolket.⁵⁶ I november 1997 skrev Rosengren ett brev på föreningens vägnar till minoritetsutredningen. I det krävde han att de resande skulle bli erkända som en nationell minoritet, men inte tillsammans med romerna då: "Vi har en egen historia, en egen kultur och ett eget språk som heter Romani men inte får förväxlas med eller räknas in under zigenarnas språk även om det

54. En varietet är det vetenskapligt neutrala ordet för dialekt, dock också med skillnaden att det inte nödvändigtvis behöver finnas en ömsesidig språklig förståelse utan en ömsesidig språklig identifikation kan anses tillräcklig.

55. I den norska motionen om införandet av en minoritetspolitik står det endast att de resandes ursprung var "uklar". Stortinget, proposition nr. 80 (1997–98), se kapitel 3.6.5.

56. Enligt Hazell ska den första föreningen ha upplösts på grund av oenigheter i ursprungsfrågan. Hazell (2011) s. 55.

är närbesläktat”.⁵⁷ I samma brev hävdade Rosengren att en tjänsteman på departementet uppgett att de resande inte skulle bli erkända i den kommande utredningen. Rosengrens brev kunde inte ändra på detta, då utredningen i november 1997 arbetade under en intensiv tidspress att bli färdig före jul. Brevet till utredningen fick dock följden att Föreningen Resandefolket blev remissinstans till den framtida riksdagspropositionen. Dessutom blev de resande genom Rosengren representerade i en ny statlig arbetsgrupp som upprättades för den romska minoriteten. I samma arbetsgrupp var även handläggaren för regeringens proposition, Josefin Brattberg, inkluderad.⁵⁸ Det fanns således under denna tidsperiod en direkt kontakt mellan en resandeförening och den politiska makten.

Regeringens proposition uppfyllde dock inte förhoppningen från brevet att de resande skulle bli erkända som en egen nationell minoritet. I den remiss som Rosengren skrev är det synligt hur förväntningarna har tonats ner jämfört med brevet till minoritetsutredningen. I remissen citeras endast de få ställen där resandefolket nämns i språkutredningen för att ”styrka att vi har rätt att ta del av de ekonomiska medel Jordbruksdepartementet kommer att dela ut för minoritets grupper[sic]”.⁵⁹ Hur motiverade regeringens proposition att de resande hade placerats i den romska gruppen? Tre skäl angavs.⁶⁰ Det första var att både resandefolket och romerna skulle ha levt kringresande liv. Betydelsen av likartade socioekonomiska villkor var dock inget som nämndes i varken propositionens eller utredningens definition av en nationell minoritet.⁶¹ Det andra argumentet var att de resande talade en varietet av romani chib. Detta hade regeringen fog för att påstå, då de i Hyltenstam och Fraurud stödde sig på en nyutkommen språkrapport av en professor och en docent. Det tredje och sista argumentet var att ”flera” av de resande ansåg sig ha släktskap med romerna, ett argument som artikeln kommer att återkomma till.

57. V:5 ”E – inkomna handlingar”, YK 4781, RA, dnr 283.

58. KU 1999/2035/SAM – 1999-06-23, Kulturdepartementet, ”Förordnanden i romska arbetsgruppen (In 1997:E).

59. Underserie A, Kul 1999/1001/IM - ”Regeringsakter”, Kulturdepartementet, 1990, 10 juni, lista 2, nr 73.

60. Prop. 1998/1999:143, s. 25.

61. Att alla romska grupper skulle ha levt kringresande liv är också något som kan ifrågasättas.

Paradigmskifte eller ej?

I inledningen till denna artikel sattes ett frågetecken kring huruvida beslutet 1999 kan ses som ett paradigmskifte. Förändringen i synen på resandegruppen som skedde i forskarsamhället på 1940- och 1950-talen har, enligt min mening, tydliga drag av paradigmskifte. Under dessa två decennier existerade det en diskussion om vilka teoretiska grundantaganden som skulle forma analysen av resandegruppens historia och position i det svenska samhället. Det var en period av extraordinär vetenskap. Den socioekonomiska teorins intåg kan dessutom inte ses som en logisk vetenskaplig progression baserad på en ackumulerad mängd empiriska observationer. I stället förkastade de nya forskarna mycket av det rasbiologiska paradigmet fundament på förhand. Den socioekonomiska teorin blev därtill efter 1950-talet den enda gångbara analysen av resandefolket, vilket är en förutsättning för att kunna tala om ett paradigm. Frågan är alltså om även perioden före och efter riksdagsbeslutet 1999 uppvisar en lika tydlig process av paradigmskifte?

Först måste det förtydligas vilken aspekt av riksdagsbeslutet som åsyftas. Det jag vill hävda utgör ett paradigmskifte är själva etnifieringen av resandegruppen. Det kan däremot inte anses vara en förändring av paradigmatiske natur att gruppen (åter) blev betraktade som just romer. Detta eftersom det finns de som fortfarande ifrågasätter detta beslut samtidigt som forskarsamhället gör en allt tydligare uppdelning mellan romer och resande.⁶² Huruvida de resande ska betraktas som en egen folkgrupp eller som romer skulle i stället kunna ses som en uppgift för normalvetenskapen i vad jag skulle vilja benämna som det *nya etniska paradigmet*. Förändringen 1999 kan – i likhet med paradigmskiftet 50 år tidigare – inte ses som resultatet av en empirisk ackumulerande vetenskaplig progression, utan förändringen skedde genom förkastandet av vissa tidigare grundantaganden på förhand. En viktig skillnad är dock att minoritetsutredningarna svårligen kan anses ha lanserat en ny teoretisk modell för att analysera resandefolket. En konsekvens av beslutet 1999 var emellertid att det åter blev relevant för vetenskapssamhället att ställa frågan "vilka är egentligen de resande?" och "vad är egentligen en folkgrupp?" Perioden mellan 1999 och Anne Minkens avhandling 2009 var därför egentligen en period av vetenskaplig kris, eftersom en

62. Se t.ex. namnet på det nordiska forskarnätverket RORHIN: romers och resandes historia i Norden.

strikt socioekonomisk teori inte längre var gångbar, men utan att någon ny enhetlig teori ersatt den. Minkens avhandling har därför potential att få samma inflytande som Heymowskis en gång hade, då den är det första verk som försökt ge en vetenskaplig grund för en etnisk tolkning. Om detta blir fallet eller inte är emellertid för tidigt att säga. Att all vetenskaplig produktion som utkommer de närmsta decennierna lär betrakta resandefolket utifrån det nya etniska paradigmet är dock att hålla för sannolikt.

Drivkrafterna bakom 1999 års beslut

Är det möjligt att urskilja några underliggande drivkrafter till att de resande återigen konstruerades som en etnisk (romsk) grupp av majoritetssamhället? Mayalls bok erbjuder åter igen en intressant tolkning av hur synen på Romanys i England utvecklades under sent 1900-tal. Är det möjligt att se paralleller med den svenska utvecklingen? Tidigare nämndes det att under tidig efterkrigstid skulle vissa etniska minoriteter ha givits möjligheten att få tillhöra majoritetssamhället och därmed få samma rättigheter samt förutsättningar i livet. En individ uppvuxen i en minoritetskultur hade dock, enligt Mayall, fortfarande inte fullt ut rättigheten att fortsätta tillhöra minoritetskulturen och samtidigt ha samma förutsättningar som övriga i samhället. På 1980-talet började därför den starka assimilationskulturen att ifrågasättas i England. Den ansågs enbart ge rättigheter till de i minoriteten som övergått till majoritetssamhället. Mayall visar hur denna motsättning kommer till uttryck genom framför allt olika domstolsfall. Ett sådant är då en domstol i England 1988 frikände en campingplatsägare som satt upp en skylt där det stod "No travellers allowed" med motiveringen att *traveller*-kulturen utgjorde en livsstil och inte en etnicitet.⁶³ Ett liknande fall går att finna i Sverige 1982 då JK avskrev en anmälan om hets mot folkgrupp med motiveringen att "tattare" inte var en etnisk grupp och hänvisade till ett "modernt uppslagsverk".⁶⁴

I England gav så småningom en högre instans Romanys status som etnisk grupp, dock med tillägget att gruppen skulle vara romer. Detta möjliggjorde att gruppen kunde få ta del av den relativt omfattande

63. Mayall (2004) s. 188–189, 200–202.

64. JK-beslut 1983 – vissa beslut och yttranden av justitiekanslern vilka har bedömts vara av allmänt intresse (Stockholm 1984) s. 271–272.

skydds- och stödlagstiftning som existerade för etniska minoriteter.⁶⁵ Samma drivkrafter förefaller ha varit närvarande då den svenska minoritetspolitik utstakades. I breven från Rosengren till staten finns ett tydligt inslag av manövrerade till förmån för vad som i största mån tillgodosåg de resande i form av rättigheter och ekonomiskt stöd.

I ett sådant rättighetsperspektiv minskar betydelsen av om de resande erkändes som romer eller som en egen grupp – att bli erkända som något etniskt i stället blev det primära i det sena 1900-talets välfärdssamhälle präglad av "mångkulturella" ideal. Detta skulle kunna förklara varför det till en början blev ett okontroversiellt beslut att de resande återigen konstruerades som romer. Att identitetsfrågan fortfarande är högst levande bland resandegruppen motsäger dock att utvecklingen kan förklaras som att uteslutande handla om rättigheter. Frågan kvarstår därför vilken grund regeringen hade för att påstå att "flera" av de resande skulle ha identifierat sig som romer. Detta påstående är värt att analysera närmare, då det öppnar upp för en diskussion om hur den statliga utredningen överlag betraktade etnicitet och den allt populärare termen "självidentifikation".

Minoritetsutredningens syn på självidentifikation

Inledningsvis bör det konstateras att i propositionens formulering "flera [resande] anser sig ha släktskap med romerna", är flera ett diffust ordval.⁶⁶ Om Josefin Brattberg, handläggaren för propositionen, hade ansett att en majoritet av de resande identifierade sig som romer hade hon antagligen valt ett tydligare ordval än "flera". Eftersom det inte existerat någon form av etnisk registrering baserad på självidentifikation kunde regeringen omöjligt avgöra resandegruppens identifikation – samma förhållande gäller för övrigt i dag.⁶⁷ Brattberg lär dock ha varit medveten om att den romska tillhörigheten var kontroversiell. Detta hade påpekats av resande själva, exempelvis Rosengren, den egna språkutredningen och till sist genom Norges separata erkännande.

65. Mayall (2004) s. 200–202.

66. Prop. 1998/1999:143, s. 25.

67. Det är emellertid intressant att i denna diskussion om identifikation notera att även många resande, vilka ser sig själva härstamma från romer, är skeptiska till dagens minoritetspolitik, då de upplever att resandefolket försvinner i den stora romska gruppen. Denna uppfattning baserar jag främst på mina egna kontakter med gruppen samt ett föredrag hållet av resandeaktivisten Richard Magito Brun, hållet på Stadsteatern i Stockholm 2012-03-12.

Om blicken höjs till att studera minoritetsutredningens generella definition av en nationell minoritet – som regeringens proposition anslöt till – blir det emellertid tydligt att frågan om identifikation var av underordnad betydelse.⁶⁸ Utredningen presenterade i sin definition två övergripande kategorier utifrån vilka en minoritet kunde definieras: *subjektiva* och *objektiva* kriterier. Objektiva kriterier var sådant som språk, religion, kultur, historia samt ytterligare ett par faktorer specifika för en stats politik gentemot historiska minoriteter: gruppens storlek, antal år i landet och medborgarskap. Notera att minoritetsutredningen i princip identifierade samma typ av dikotomi mellan objektiva ("culture") och subjektiva ("identification") kriterier som Barth hade gjort 1969.⁶⁹

Arbetet med att finna en definition av en nationell minoritet tycks ha tagit upp stor tankemöda i utredningen. Den brist på kännedom om etnicitets- och minoritetsbegreppet som präglade arbetet tydliggörs av att man inledningsvis hämtade inspiration från juristen – tillika under andra världskriget nazisten – Gustaf Petrén (1917–1990).⁷⁰ Hans namn försvinner dock i senare utkast och i stället är det juristen Athanasia Spi-liopoulou Åkermark, då nyligen disputerad i internationell rätt, som blir utredningens huvudsakliga inspirationskälla. Åkermarks resonemang om subjektiva kriterier och självidentifikation baserades på de diskussioner som fördes inom juridiska kretsar i FN under efterkrigstiden.⁷¹ Minoritetsutredningen menade att i dessa sammanhang hade subjektiva kriterier börjat betonas allt oftare.⁷² Dessa diskussioner förefaller dock ha få eller inga anknytningar till de förändringar som skedde inom antropologin under samma tidsperiod, där etnicitet börjat betraktas som en social identitet och därav i grunden socialt konstruerat.⁷³ Detta blir

68. Prop. 1998/1999:143, s. 31. Jämför med minoritetsutredningens definition: SOU 1997/1998:193, s. 10.

69. Barth (1969) s. 10–15.

70. Ang. Petréns nazism, se Sverker Oredsson, *Lunds universitet under andra världskriget* (Lund 1996) s. 65, 104. Petrén skrev åtminstone en artikel i den nazistiska tidningen *Den svenske folksocialisten* (Se artikeln "Geopolitik och svensk utrikespolitik" 8/3 1939) och var medlem i Nationalsocialistiska arbetarepartiet, åtminstone år 1935, se "medlemsärenden och sektioner, södra Sverige, Lund", Nationalsocialistiska arbetarepartiets arkiv 1934–1938, (RA). Ett tack till Ola Larsmo för dessa uppgifter.

71. Åkermark (1996) s. 86–93. Likheterna mellan hennes avhandling och minoritetsutredningens slutrapport är påfallande. Åkermark höll även ett föredrag om definitionen av en etnisk minoritet för utredningen. V:9 "Protokoll", YK 4781, RA.

72. SOU 1997/1998:193, s. 36.

73. Brubakker (2009) s. 28–29. Jenkins (1997) s. 55–61.

tydligt om man närmare studerar vad det subjektiva kriteriet innebar för minoritetsutredningen och Åkermark.

Minoritetsutredningens definition av det subjektiva kriteriet kan delas upp i en kollektiv och en individuell del. De betydelser som minoritetsutredningen gav dessa omöjliggjorde dock att de kunde användas för att urskilja en etnisk minoritet. Kriteriet om kollektiv självidentifikation var snarare ett komplement till de objektiva kriterierna än ett självständigt kriterium. Detta blir tydligt i följande utdrag ur minoritetsutredningens slutgiltiga definition av en nationell minoritet: "Dessa objektiva kriterier är inte ensamt tillräckliga utan måste *kompletteras* med ett subjektivt kriterium, nämligen viljan hos de enskilda individerna att bevara den gemensamma särarten" (min kursiv).⁷⁴ Trots att rubriken till stycket löd "Gruppens särart och självidentifikation" gav inte denna formulering någon större betydelse åt identifikation som gränsdragningsmekanism. Utgångspunkten var fortfarande var att objektiva skillnader – "gruppens särart" – skulle utgöra själva skiljelinjen. Denna formulering förefaller vara anpassad för att minoriteten själv ska kunna få avgöra om den vill bli "bevarad" eller inte.⁷⁵ I varken praktiken eller teorin kan detta kriterium ge någon vägledning i hur man ska bedöma resandefolkets relation till romerna. Det kriteriet föreskriver är att ingen grupp kommer att pekas ut som en minoritet mot sin vilja.

Den andra betydelsen av utredningens tolkning av begreppet själv-identifikation, den individuella, är näst intill motsatsen till en definition av en minoritet. Det handlar om rätten att avsäga sig ett minoritetskap eller rätten att definiera sig själv. Detta kriterium är inte tänkt att ge vägledning i definierandet av olika minoriteter, utan har funktionen av en rättighet för en individ.⁷⁶ Tanken med detta kriterium var troligen att motverka de olika former av ofrivillig etnisk registrering som förekommit i historien. Kriteriet blir dock verkningslöst för att definiera minoriteter. Det får först betydelse då minoriteter redan är definierade och erkända. Då kan individen få välja om han/hon vill tillhöra minoriteten. Även i denna fråga antog dock minoritetsutredningen en begränsad tolkning. I den slutgiltiga publikationen hävdades det i en, till synes tvivelaktig,

74. SOU 1997/1998:193, s. 39.

75. Åtminstone är det så Åkermark förklarar begreppet. Åkermark (1996) s. 89–90.

76. Detta var också Europarådets egen tolkning av kriteriet, se "Europarådets ramkonvention för skydd av nationella minoriteter", artikel 3, punkt 1 i SOU 1997/1998:193, s. 114.

tolkning av Europarådets ramkonvention att detta: ”innebär dock inte att en individ helt godtyckligt kan välja att tillhöra en minoritet eftersom de objektiva kriterierna måste vara relevanta för personens val”.⁷⁷

Om dessa två teser stämmer – att regeringen inte hade någon empiri för att uttala sig om de resandes identifikation samt att identifikation i realiteten inte var en del av minoritetsutredningens definition av en nationell minoritet – är den enda rimliga slutsatsen att resandefolket bedömdes tillhöra romerna enbart baserat på objektiva kriterier. Av de objektiva kriterierna måste det språkliga varit det avgörande, då detta var det enda kriteriet som utredningarna undersökt i relation till resandefolket.

Problematiken med självidentifikation

Det bör påpekas att de resande inte nödvändigtvis hade kategoriserats annorlunda om ett reellt kriterium för identifikation hade applicerats. Det är dock intressant att notera det ytterst begränsade inflytande som relationella teorier om etnicitet hade i minoritetsutredningen – trots att vikten av självidentifikation genomgående lyftes fram. Utredningen kan i stället sägas ha agerat utifrån ett herderianskt paradig där en kultur – och framförallt ett språk – likställts med ett folk. Skälet till detta behöver emellertid inte endast vara kopplat till ledamöternas teoretiska föreställningar om etnicitet, utan kan även ha sammanfallit med pragmatiska anledningar. Det kan därför vara nyttigt att studera hur själva arbetsprocessen fortskred i utredningen.

Så vitt jag vet har ingen teoretiker utifrån ett relationellt-konstruktivistiskt perspektiv diskuterat teorin om gränsdragningsmekanismer i relation till en stats minoritetspolitik. Antropologins och Barths egen metod för att fastställa etniska gränsdragningsmekanismer har varit fältstudier. I den statliga utredning om romer som publicerades 1956 hade faktiskt etnologen Carl-Herman Tillhagen en sådan roll.⁷⁸ På 1990-talet skulle dock ett sådant tillvägagångssätt troligen tett sig oseriöst i det statliga utredningsväsendet. En radikalt motsatt lösning skulle ha varit att låta de resande bestämma sin egen kategorisering. I praktiken skulle detta ha inneburit någon form av etnisk folkräkning

77. SOU 1997/1998:193, s. 56. Jämför med Europarådets definition, som inte innehåller någon koppling till objektiva kriterier: SOU 1997/1998:193, s. 114.

78. SOU 1956:43.

med självidentifikation som grund. Detta hade dock troligen varit att öppna en "pandoras ask" av etiska, teoretiska samt praktiska problem och låg i vilket fall långt utanför utredningens mandat.⁷⁹

Med de andra minoritetsgrupperna valde de statliga utredarna att låta minoritetsföreningarnas företrädare representera gruppen. Ett sådant tillvägagångssätt var oproblematiskt, då dessa organisationers identifikation, av allt att döma, sammanföll med hela gruppens och det omgivande samhället. Under större delen av tiden då den svenska minoritetspolitiken utstakades fanns dock ingen sådan organisation för de resande. I dagens situation skulle det bli än mer problematiskt, eftersom det finns ett antal resandeföreningar som inte kan enas, främst på grund av skiljande uppfattningar om den romska kopplingen.⁸⁰ Ovanstående resonemang gör det därför förklarligt att minoritetsutredningen undvek frågan om självidentifikation.

Om man vidgar analysen och inkluderar hela språk- och minoritetsutredningens kommittéarkiv blir det dock uppenbart att åsidosättandet av identifikation som kriterium inte berodde på frågan om resandefolket. De resande var överlag en perifer fråga för utredarna. Bland de grupper som inte blev erkända bedrev skåningarna den största oppositionen gentemot utredningarna. Föreningar som Stiftelsen Skånsk Framtid och Skånska Akademin skickade många skrivelser till utredningarna där välrenommerade akademiker argumenterade för att skåningarna borde erkännas som en nationell minoritet och skånskan som ett minoritetsspråk.⁸¹ Minoritetsutredningarna avfärdade emellertid kategoriskt dessa anspråk. Om minoritetsutredningen i realiteten hade stött sig på självidentifikation hade det dock varit svårt att teoretiskt förklara uteslutningen av skåningarna, då Stiftelsen Skånsk Framtid och Skånska Akademin visade samma beslutsamhet att bli erkända som övriga minoritetsorganisationer.⁸²

79. Det Sverige-Estniska förbundet föreslog faktiskt en sådan lösning. Deras förslag var att när 3 000 personer hade registrerat sig som en viss minoritet skulle denna officiellt räknas som en nationell minoritet, såsom var fallet i Estland. V:9 "Ingående handlingar", YK 4781, RA, dnr 27, s. 1–3.

80. För en någorlunda samtida redogörelse av olika resandeföreningarnas identitet, se: Åkerfeldt (2008) s. 109–115.

81. V:9 "Ingående handlingar", YK 4781, RA.

82. Utifrån ett relationellt perspektiv på etnicitet borde det dock fortfarande – i teorin – vara möjligt att avfärda sådana anspråk, om det är möjligt att visa att det övriga samhället inte upplever skåningar som en separat etnicitet.

Att utredningen trots allt inkluderade ett urvattnat kriterium om självidentifikation var troligen inte enbart för att vara i linje med dåtidens allmänna diskurs. Det fanns en genuin sympati hos minoritetsutredningen för att tornedalingarna skulle erkännas som en egen minoritet avskild från den finska minoriteten – något som inte övertygande kan motiveras med hänvisning till enbart objektiva kriterier. Ett rättighetsperspektiv i enlighet med Mayall skulle kunna förklara skillnaderna i behandlingen av tornedalingarna och skåningarna. Den senare gruppen uppfattas inte som en historiskt undertryckt grupp i jämförelse med den förra. Det fanns således en konstant spänning i utredningens arbete där man kryssade mellan att utestänga skåningarna samtidigt som man ville inkludera tornedalingarna – två grupper som onekligen har många historiska likheter genom sina geografiska hemvister i gränsområden.

Intrycket att minoritetsutredningen aldrig blev bekväm med hur en nationell minoritet skulle definieras förstärks av att den sista texten som producerades till SOU:n var det centrala kapitlet ”vad kännetecknar en nationell minoritet”.⁸³ Minoritetsutredningens definition förefaller således ha utgått ifrån ett cirkulärt resonemang – de grupper som man redan i upprinnelsen till utredningarna hade för avsikt att erkänna fick i slutändan avgränsa definitionen.

Avslutande reflektioner: ett herderianskt paradigms möte med en komplex verklighet

Den primära frågeställningen för denna artikel var följande: på vilken grundval förkastades Heymowski och efterkrigstidens socioekonomiskt inriktade teorier om resandefolket, samt varför skedde detta? Undersökningen har visat att då en språkutredning menat att de resandes språk antagligen härstammade från romani chib tog regeringen i sitt minoritetspolitiska beslut 1999 även beslutet att de resande skulle ingå i den romska gruppen. En tänkbar förklaring till beslutet angavs vara att det i ett välfärdssamhälle, som ansluter sig till ett ”mångkulturellt” ideal, finns ett värde i att erkännas som något etniskt. Denna progressiva förändring av politiken, bort från segregation och assimilation, förefaller dock inte ha medfört någon grundläggande analytisk förändring av etnicitet. Det är snarare fråga om en moralisk förändring, där de

83. V:9 ”utkast till betänkande” (31/10), YK 4781, RA.

historiska minoriteterna inte längre ses som hot eller som fångar i en bakåtsträvande kultur. Exemplet resandefolket visar hur en herderiansk grundsyn har varit närvarande under alla de tre paradigmen som denna artikel behandlat – det rasbiologiska, det socioekonomiska och det nya etniska – i den meningen att de alla har letat efter objektiva kriterier, som kan avgöra huruvida de resande är romer eller svenskar.

Inget av paradigmen har emellertid fullt ut lyckats att lösa denna uppgift. Skälet till detta är att resandefolkets etnicitet utgör en anomali för ett herderianskt paradigm. Ett sådant paradigm var, som visats, förhärskande i minoritetsutredningarna och utgör fortfarande till stor del vår intuitiva uppfattning om etnicitet. Enligt sociologen Andreas Wimmer föreskriver det herderianska paradigmet stabila etniska kategorier genom historien. Att det funnits stabila kategorier genom historien utgör också själva fundamentet för inrättandet av en politik för nationella minoriteter. Wimmer hävdar vidare att en herderiansk situation av stabila kategorier inte är ett naturtillstånd, utan en produkt av specifika omständigheter – norra Thailand och Brasilien är goda exempel på regioner där ett herderianskt paradigm kollapsar.⁸⁴ Enligt socialantropologen Katherine Verdery är dock kategorierna i Europa generellt stabilare än i "tredje världen" på grund av nationalstatens djupa inflytande.⁸⁵ Av denna anledning är ett herderianskt paradigm många gånger funktionellt för att studera en folkgrupps historia i Europa – på samma sätt som ett Newtonskt paradigm är funktionellt för enklare mekanik på jorden, men får problem vid avancerade astronomiska beräkningar i rymden.

Även i Europa och Sverige går det emellertid att hitta anomalier för ett herderianskt paradigm. Jag skulle vilja hävda att resandefolket är en sådan. Att studera resandefolkets historia med herderianska glasögon skapar mer problem än det löser. Det är först med en relationell grundsyn på etnicitet som en analys av resandefolkets etnicitet kan komma förbi de till synes många motsättningarna. Det blir då möjligt att undvika att stirra sig blind på hur många av de resandes ättlingar som var romer eller hur språket är konstruerat. I stället blir det möjligt att enkelt konstatera att det är tänkbart att de resande har ett romskt ursprung, men att detta

84. Wimmer (2007) s. 3–7, 12–13.

85. Katherine Verdery, "Ethnicity, nationalism and state-making", i Cora Govers & Hans Vermeluen (red.), *The anthropology of ethnicity – Beyond ethnic groups and boundaries* (Amsterdam 1996) s. 33–59, 36–37.

inte med nödvändighet behöver bestämma dagens resandes etnicitet eller hur gruppen har utvecklats under historien.⁸⁶

Det som skedde i minoritetsutredningarna var att ett herderianskt paradigm konfronterades med en verklighet som var komplexare än vad paradigmet förutsatte. Denna verklighet var resandefolkets komplexa och intuitivt motsägelsefulla etniska hemvist. Lösningen blev givetvis att försöka pressa in verkligheten i paradigmets ramar – det vill säga att placera resandefolket i en tydlig etnicitetskategori. Att detta inte löste frågan bekräftas i dag av att forskarsamhället börjat göra en allt tydligare uppdelning mellan romer och resande samt att de resande, vilka inte identifierar sig som romer, blir allt mer högljudda med sitt missnöje över beslutet 1999.⁸⁷

Inrättandet av en officiell minoritetspolitik innebär oundvikligen en viss homogenisering av minoritetsgrupperna. En sådan tes föreslås bland annat av Verdery och en dylik tendens är uppenbar i den här artikelns studerade exempel. Verdery menar att en stats minoritetspolitik har en inneboende logik där stabila identiteter – tydliga kategorier – krävs för att kunna rikta och mäta politiken mot ett tydligt objekt.⁸⁸ Att en stat inrättar en aktiv och sannolikt progressiv minoritetspolitik behöver således inte ha något gemensamt med en relationell syn på etnicitet, utan är fullt förenligt med ett herderianskt paradigm. Att det svenska samhället sedan 1970-talet allt närmare tytt sig till ett mångkulturellt ideal kan därför i själva verket ha stärkt ett herderianskt tankesätt. Avslutningsvis kan därför frågan ställas om det överhuvudtaget är möjligt att inrätta ett specifikt politikområde för historiska minoriteter utan en herderiansk grundsyn?

86. För fruktbara analyser av resandefolket med utgångspunkt i en relationell syn på etnicitet, se Minken (2009) och Miika Tervonen, "Gypsies", "Travellers" and "peasants" – *A study on ethnic boundary drawing in Finland and Sweden, c. 1860–1925* (Florens 2010).

87. Se t.ex. Rolf Karlsson & Peter Lindeberg & Britt-Inger Lundqvist, "Erkänn oss resande som ett eget folk", *Aftonbladet* (AB) Debatt 4/4 2014.

88. Verdery (1996) s. 38–39.

Resandefolket and Swedish minority politics: The paradigm shift of the 1990's

Who are the Swedish travellers – known previously by the derogatory term "*tattare*" and now as "*resandefolket*"? This question has been asked many times throughout Swedish history. During the early twentieth century the group was conceived to be a degenerated *race* descendent from early-modern Roma immigration. In the post-war era, it was regarded as a *socioeconomic* group that emanated from the Swedish population. At the end of the century, the group was seen as part of the *ethnic* Roma minority that was recognized in the first official Swedish minority policy. This last paradigm shift has not been analyzed before and is the topic of this article. The question posed is how – and why – the Swedish government reached the conclusion that *resandefolket* were to be categorized as part of the Roma minority, when the academic expertise in the post-war era believed them to be of essentially Swedish descent.

In order to analyze this change of categorization that occurred in the 1990's, the article makes an inquiry into the concept of ethnicity. The importance of the Norwegian anthropologist Fredrik Barth's theory of how ethnic boundaries are maintained through social identification rather than culture is highlighted in relation to the case of *resandefolket*. The article argues that the Swedish government adhered to the importance of self-identification in its definition of an ethnic minority only formally. Ultimately, the government's definition rested on objective criteria with language being used as the primary demarcation line between ethnic groups. Since a linguistic investigation had found *resandefolket's* language to be related to *romani chib*, the group became recognized as a Roma group.

The article aims to go beyond the specific case of the changing categorizations of *resandefolket*. The findings are also used as a case study of the overall complexity that arises when modern nation-states define ethnic minorities.

Keywords: travellers, *resandefolket*, paradigm shift, ethnic categorization, minority politics.